

Το κείμενο του Μισέλ Φάις και η πραγματικότητα Κωνσταντίνα Κούνεβα

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΒΟΥΛΓΑΡΗ

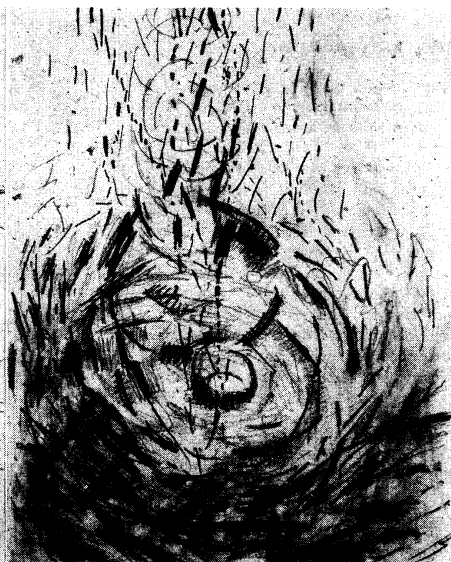
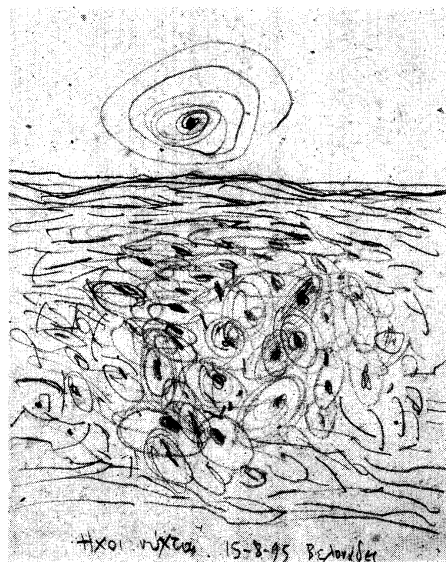
Είναι γνωστά τα συμβάντα, πριν από δύο εβδομάδες, στην πρεμιέρα του θεατρικού έργου του Μισέλ Φάις *Το κίτρινο σκυλί* (κυκλοφορεί σε βιβλίο από τις εκδόσεις Πατάκη). Οι αυτόκλητοι και «αγανακτισμένοι» υπερασπιστές της τέχνης και της Κούνεβα ματαίωσαν την πρεμιέρα, στο όνομα μιας ασαφούς «καθαρότητας», τόσο της τέχνης όσο και των κοινωνικών αγώνων, στην ουσία απαγορεύοντας κάθε μεταξή τους σχέση και όμιωση. Τόσοι και τόσοι κατήγγειλαν την ενέργεια αυτή ως λογοκρισία - και καλώς έπραξαν. Το πράγμα όμως πήρε άλλη διάσταση όταν, μετά τη ματαίωση της πρεμιέρας, η ίδια η Κωνσταντίνα Κούνεβα, με ιδιόχειρο σημειώμά της, έδωσε την επίνευσή της στο κείμενο και στην παράσταση, δηλαδή στο εγχείρημα το δράμα της να καταστεί «θέμα» ενός κειμένου και μιας παράστασης.

Όταν όμως ο Φάις δημοσιοποίησε, σκαναρισμένο, το ιδιόχειρο σημειώμα της Κούνεβα, διατυπώθηκε μια αναπάντεχη ένσταση, με το εξής δημοσιογραφικό σκόλο: «*Το σκανάρισμα του ιδιόχειρου της Κούνεβα γιατί έγινε; Προφανώς ως οπτικό υλικό, που προσθέτει βάρος στον λόγο. Από πότε όμως ένας θράπιν του γραπτού λόγου αισθάνεται πως το βάρος του κειμένου ξεφεύγει από τις λέξεις;.* Λυπάμαι που θα το πω, αλλά η απορία, αν «το βάρος του κειμένου ξεφεύγει από τις λέξεις», είναι τόσο αρχαία όσο και η λογοτεχνική συνθήκη. Γιατί αυτό είναι το μείζον και διαρκές χαρακτηριστικό της τέχνης, αυτό είναι το μεγαλείο της.

Υπάρχει όμως και συνέχεια, και τα πράγματα σοβαρεύουν επικίνδυνα, αφού ακολουθεί και νέα ένσταση: «*θα περίμενε κανείς [ο Φάις] να μη νομιμοποιήσει τους αστέλους που ακύρωσαν την πρεμιέρα. Έκανε ακριβώς το αντίθετο: Άνοιξε κουβέντα μαζί τους, εμπλέκοντας μια πονεμένη κατάκοιτη μεταναστρία. Και με τον πλέον απροσδόκητο για το συγγραφικό μέγεθος τον τρόπο: Με το ποιος έχει την άδεια της Κωνσταντίνας Κούνεβα... Δυστυχώς, έτσι [ο Φάις] πέρασε στον χώρο των συστημικών.*»

Το θέμα δεν μπορεί να συζητηθεί με «ηθικά» κριτήρια, όποιος και να τα εκφωνεί, ότι πολιτικό πρόσωπο κι αν τους δίνει. Γιατί, πάντα θα συναντά το αμείλικτο ερώτημα: «το βάρος του κειμένου ξεφεύγει από τις λέξεις;». Επειδή όμως, ναι, ξεφεύγει, αφού αυτός είναι ο τρόπος που ένα κείμενο, δηλαδή ένα σύνολο «λέξεων», λειτουργεί ως έργο τέχνης, και, επιπλέον, επειδή αυτό το «παράδοξο», αυτή η «μαγεία» συμβαίνει μόνο μέσα από τις αισθητικές προκειμένες του έργου, η συζήτηση δεν μπορεί να γίνεται ούτε με βανδαλισμούς ούτε ερήμην του αισθητικού προτάγματος του έργου.

Θέλω να πω, ότι ένα έργο τέχνης, για να το καταγγείλουμε ή για να το σεβαστούμε, θα πρέπει πρώτα να το δούμε και να το κρίνουμε ως έργο τέχνης, δηλαδή να δούμε και να κρίνουμε τις αισθητικές του προκειμένες. Όχι γιατί η αισθητική είναι «πάνω» από την ηθική, αλλά γιατί το έργο για το οποίο γίνεται λόγος δεν υπάρχει παρά ως αισθητικό αποτέλεσμα. Μόνο έτσι υφίσταται. Αλλιώς, μιλάμε εν κενώ ή μιλάμε για κάποιο άλλο έργο. Και η λογοτεχνία που κάνει ο Μισέλ Φάις έχει συγκεκριμένο αισθητικό πλαίσιο, εγγράφεται σε έναν συγκεκριμένο αισθητικό ορίζοντα. Μπορεί να μας αρέσει ή να μη μας αρέσει, μπορεί να κρίνουμε το καλλιτεχνικό του αποτέλεσμα ως σημαντικό ή ως έλασσον, πάντως το έργο του μπορεί να κριθεί μόνο ως αυτό που είναι.

Ηχοί νύχτας

Ο Φάις, λοιπόν, κάνει μεταμυθοπλασία. Και αυτό το λογοτεχνικό είδος υφίσταται μόνο μέσα από τη διαρκή διάλογο μύθου και πραγματικότητας. Μάλιστα, το κατ' εσχάτη «τεχνικό» του χαρακτηριστικό είναι πως ολόκληρα, και *αυτούσια*, κομμάτια της πραγματικότητας ενσωματώνονται μέσα στη λογοτεχνική αφήγηση. Επιπλέον, έτσι, η «αφήγηση» δεν περιορίζεται στα περιθώρια της τυπωμένης σελίδας ή στους τέσσερις τοίχους μιας θεατρικής σκηνής αλλά, στο μέτρο της δυνατότητας κάθε συγκεκριμένου έργου, η αφήγηση διευρύνει τα όριά της προς το χώρο της πραγματικής ζωής.

Αυτό το χαρακτηριστικό όχι μόνο καθορίζει το «περιεχόμενο» και τη «μορφή» του έργου, ή την «ειδολογική» του κατάσταση, αλλά και παράγει την πολιτικότητά του. Χωρίς αυτά τα σπαράγματα της πραγματικότητας, που «σπαράζουν» μέσα στο έργο, διατηρώντας συνεχώς ανοικτούς τους διαύλους με την εκτός κειμένου πραγματικότητα, δεν υφίσταται μεταμυθοπλασία. Χωρίς το «έξω κείμενο», που μιλά τη δική του φωνή μέσα στο «έργο», δεν υφίσταται μεταμυθοπλασία. Χωρίς αυτά τα χαρακτηριστικά, μιλάμε για ένα άλλο έργο, ενός άλλου συγγραφέα - για μια άλλη παράσταση, ενός άλλου έργου.

Είναι λοιπόν στοιχείο της ιδρυτικής συνθήκης ενός κειμένου μεταμυθοπλασίας, να μετέχουν στο έργο φωνές του «έξω κειμένου», όπως εν προκειμένω αυτή της Κωνσταντίνας Κούνεβα. Ακόμα και το σημειώμά της θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας από τους τρόπους με τους οποίους μιλά η φωνή της και συμμετέχει η ζωεργή πραγματικότητά της (το ίδιο θα συνέβαινε, ακόμα κι αν το σημειώμα κατάγγελε το κείμενο και την παράστασή).

Από την άλλη, οι «αγανακτισμένοι» νεαροί, επειδή είναι τραγικά άσχετοι με την τέχνη, δεν υποψιάστηκαν ότι το έργο αυ-

τό, ως έργο μεταμυθοπλασίας, θα μπορούσε να περιλάβει την αντίρρησή τους, να εγγράψει και τη δική τους φωνή στο ίδιο το καλλιτεχνικό γεγονός. Μάλιστα, η αντίρρησή τους θα μπορούσε ακόμη και να φωτίσει διαφορετικά το έργο. Αλλά για να συμβεί κάτι τέτοιο, έπρεπε να γίνει η παράσταση. Προτίμησαν να την καταστρέψουν. Γι' αυτό και δεν έχουν σχέση με την αριστερά. Αγράμματη αριστερά δεν υπάρχει.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν πως οι επιλογές του κάθε συγγραφέα βρίσκονται στο απυρόβλητο. Δεν σημαίνουν πως το έργο του Φάις, αλλά και ολόκληρο το ρεύμα της μεταμυθοπλασίας, δεν υπόκειται σε κριτική. Σημαίνει, όμως, πως οι όποιες κρίσεις προσεγγίζουν και προϋποθέτουν το έργο ως έργο μεταμυθοπλασίας. Και ότι π.χ. ως ρεαλιστικό στόρυ, με τους «κριτές» να μετρούν την «απόσταση» του έργου από την πραγματικότητα, ή ως μαρτυρία ή ως μυθιστορηματική ανάπλαση ή, έστω, ως «δημοσιογραφικό μυθιστόρημα».

Ας το γενικεύσουμε: όλα υπόκεινται σε κριτική. Ακόμα και τα αισθητικά ρεύματα. Οποιοσδήποτε μπορεί να θεωρήσει ένα έργο μεταμυθοπλασίας «αστικό θέαμα», να χαρακτηρίσει τον συγγραφέα του «συστημικό» ή ότι άλλο νομίζει. Όμως, οι *πθικές* κρίσεις, επί ενός αισθητικού ρεύματος ή επί ενός καλλιτεχνικού έργου (με ό,τι αυτό περιλαμβάνει), δεν μπορούν να βασίζονται στη λογική του περιβόητου «κοινού νου», έστω κι αν, κατά την περίπτωση, είναι «ριζοσπαστικοποιημένος», «ενημερωμένος» κ.λπ. Αυτό είναι φασισμός. Στην πιο καθαρή του μορφή. Οι *πθικές* κρίσεις επί ενός αισθητικού ρεύματος νομιμοποιούνται (αν νομιμοποιούνται) μόνο όταν εδράζονται σε φιλοσοφικές/θεωρητικές προκειμένες. Αλλά αυτή είναι μια άλλη συζήτηση - καλοδεχούμενη.